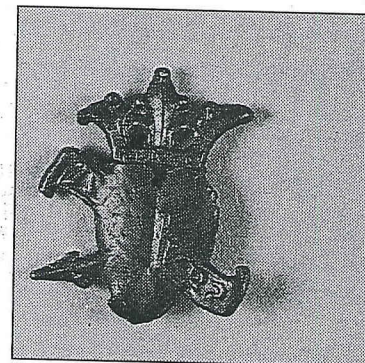
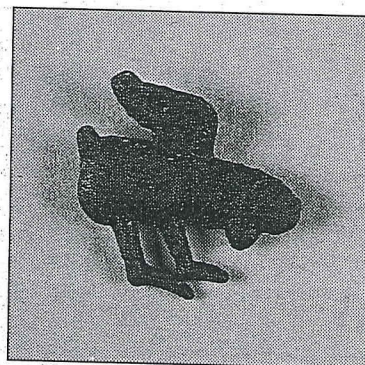
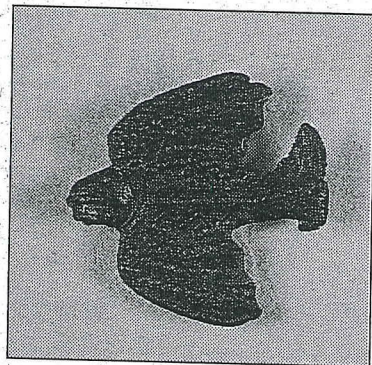

ANC

Collectie aanwinsten

Beeldtaal van Bossche Bodem

Insignes, in de vorm van een hert, vliegende vis, fallusdier, hart en zeemeerman, afkomstig uit de binnenstad van 's-Hertogenbosch, 1375-1450. Collectie Noordbrabants Museum.

Bij werkzaamheden in de Bossche binnenstad zijn de afgelopen jaren heel wat interessante bodemvondsten gedaan. Een belangrijk deel daarvan, opgegraven door de Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten, bevindt zich thans in de collectie van de gemeente 's-Hertogenbosch; een ander deel vond zijn weg naar particuliere verzamelaars. Het Noordbrabants Museum verwierf onlangs van een particulier een kleine verzameling laat-middeleeuwse insignes, afkomstig van het bouwterrein aan het Tolbrugkwartier.

Pelgrimsinsignes

Her betreft hier een vijftiental

Vlaanderen, waar in de plaatselijke norbertijnerabdij relieken van Sint-Cornelius werden bewaard. Hier zouden in de late middeleeuwen talloze wonderen hebben plaatsgevonden, waardoor talloze pelgrims werden getrokken. De grote populariteit van de heilige blijkt uit de vele insignes die in deze streken zijn gevonden. Een deel van de in Ninove vervaardigde insignes moet ter plaatse zijn aangeschaft, een ander deel werd elders aan de man of vrouw gebracht. Een ander insigne verwijst naar de heilige Jacobus de Meerdere: het heeft de vorm van een schelp, het attribuut van deze apostel. Pelgrims die de tocht naar het Noord-

en liturgische voorwerpen maar ook in een profane omgeving vaak werden afgebeeld. Zo vereerden talloze schuttersgilden de heilige ridder Sint-Joris als hun patroon en droegen de desbetreffende gildebroeders zijn beeltenis als herkenningsteken. Ook op vaandels en andere gildenbezittingen zijn voorstellingen met de heilige te vinden. Overigens is het moeilijk om in dit verband een scheiding te maken tussen 'heilig' en 'profan'; veel middeleeuwen zullen een dergelijk onderscheid in het geheel niet hebben gemaakt of legden in dit opzicht andere maatstaven aan dan de mens uit de twintigste

deel van het gewei is afgebroken.

Naast wonderlijke wezens en dieren worden ook andere zaken uitgebeeld: één insigne heeft de vorm van een gekroonde kruisboog met windas, een ander heeft de vorm van een medaillon met mannenkop, weer een ander toont twee ineen gevlochten sterren. Twee insignes in de vorm van een gekroond hart verwijzen naar de liefde: een daarvan wordt doorboord door een pijl en is voorzien van een banderol met het opschrift 'AMOURS'.

De laatste jaren hebben de insignes met erotische voorstellingen sterk de aandacht

aangenomen wordt, dat we hier te maken hebben met een combinatie van humor en bezwering van onheil: boze geesten zouden onschadelijk gemaakt kunnen worden door hen te confronteren met tekens van kracht of met voorstellingen die de lachlust opwekken. Het insigne in de vorm van een gevleugelde fallus op pootjes, voorzien van een belletje, zou een dergelijke betekenis gehad kunnen hebben.

Besluit

Hoewel de afgelopen jaren bij archeologisch onderzoek en bij grote bouwprojecten in de historische binnensteden grote aantallen insignes te voorschijn

Pelgrimsinsignes

Het betreft hier een vijftiental metalen insignes met zowel religieuze als profane voorstellingen; de voorwerpen zijn vervaardigd uit een lood-tin legering en op één exemplaar na slechts enkele centimeters groot. Dergelijke insignes werden met behulp van een (veelal nog aanwezige) speld bevestigd op mantel of hoed of op andere kledingstukken of kledingaccessoires. De insignes dienden als communicatiemiddel, als decoratie en als amulet. Zij gaven uiting aan de godsvrucht van de drager, zijn bereidheid of smaak of lieten zien dat hij lid was van een broederschap of gilde. In een vorig nummer van dit Museumnieuws werd al ingegaan op dit gebruik, meer in het bijzonder met betrekking tot de insignes die pelgrims in de door hen bezochte bedevaartsoorden aanschafte, of die op andere wijze hun weg naar hun eigenaars vonden.

Ook onder de nieuwe aanwinsten bevinden zich enkele insignes die vermoedelijk afkomstig zijn uit een van de West-Europese pelgrimsoorden. We noemen in dit verband een insigne met de beeltenis van de heilige paus Cornelius in priestergewaad, met staf, tiara en hoorn; dat laatste attribuut verwijst naar de naam van de heilige (Lat.: cornu = hoorn). Het desbetreffende insigne is afkomstig uit Ninove in Oost-

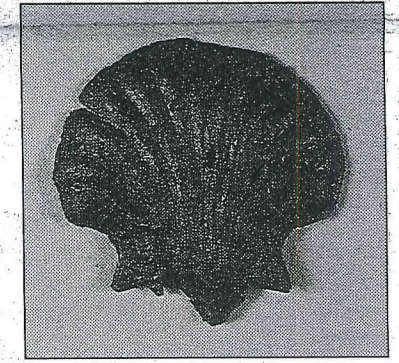
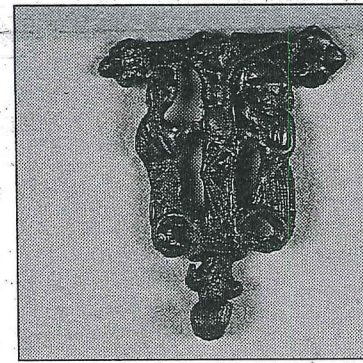
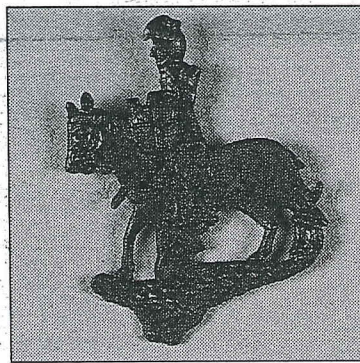
de tocht naar het Noord-Spaanse Santiago de

Compostela hadden volbrachten bij aankomst in het bedevaartsoord een schelp aan en droegen die in het vervolg op hun kleding. Een en ander hoeft overigens niet per se te betekenen dat het thans verworven insigne afkomstig is uit Santiago. Dergelijke, weinig specifieke insignes kunnen namelijk ook elders zijn vervaardigd.

Religieuze voorstellingen

Het aantal gevonden insignes met een religieuze voorstelling is groot. Blijkens de in de bodem aangetroffen draagtekens kwam de sterke heiligenverering in de late middeleeuwen ook tot uiting in het gebruik om de kleding te versieren met afbeeldingen van heiligen of met voorstellingen van Christus. De handel in dergelijke kleine voorwerpen, die tegelijkertijd dienden als devotionalia én als decoratie, moet betrekkelijk intensief zijn geweest.

Onder de pas verworven insignes bevinden zich een insigne met de voorstelling van Sint-Joris die met zijn lans de draak doorboort, een insigne met een Lam Gods met het kruisvaan en een tweetal kleine crucifixen, waarvan er één met een gedetailleerde voorstelling van Maria en Johannes onder het Kruis. Het betreft stuk voor stuk gangbare voorstellingen die bij de versiering van kerken

Insignes, met voorstelling van Sint-Joris en de draak, Maria en Johannes onder het Kruis en Jakobsschelp, afkomstig uit de binnenstad van 's-Hertogenbosch, 1400-1500. Collectie Noordbrabants Museum.

eeuw. Vermoedelijk prijken op de hoed of mantel naast insignes met voorstellingen van heilige mannen of vrouwen óók insignes met afbeeldingen van dieren, wonderlijke wezens of erotische taferelen.

Profane voorstellingen

Van de onlangs door het museum verworven insignes kunnen er zeven als religieus worden aangemerkt; acht draagtekens hebben een profane voorstelling. Onder deze laatste categorie bevinden zich een insigne in de vorm van een geharnaste zeemeermin met helm en zwaard en een insigne in de vorm van een vliegende vis. Het betreft hier wezens uit volks- en reisverhalen waarvan het bestaan niet zeker was maar wel aannemelijk werd geacht. Voorts noemen we een insigne in de vorm van een hert; de aard van dit dier laat zich overigens slechts met moeite herkennen doordat een

getrokken. In het verleden werden zulke insignes - voorzover ze in musea of bibliotheken bewaard waren gebleven - bij voorkeur in de depots bewaard; de voorstellingen werden te scabreus geacht om ze aan het publiek te tonen. De strekking ervan is vooralsnog niet geheel duidelijk, maar

zijn gekomen, weten we nog steeds betrekkelijk weinig over het precieze gebruik ervan. Dat achter deze kleine, op het eerste zicht onbeduidende voorwerpen een nog grotendeels onbekende wereld schuilgaat, zal echter duidelijk zijn.

.....

ChdM

Vrijwilligers voor de Museumwinkel

In het Noordbrabants Museum werkt een team van actieve vrijwilligers, voornamelijk in de museumwinkel. Ook het mailingteam, dat de verzending van affiches, folders enz. verzorgt, is samengesteld uit vrijwilligers. De belangeloze bijdrage van deze enthousiaste mensen is van niet te onderschatten betekenis voor het resultaat waar het museum als geheel voor staat. Voor de museumwinkel zoeken wij momenteel enkele vrijwilligers, ter aanvulling op het bestaande team. Vrijwilligers in de winkel werken doorgaans een à twee dagdelen per week op roosterbasis, ook in het weekeinde. Zij verzorgen de verkoop van alle publicaties: boeken, catalogi, maar ook posters en prentbriefkaarten. Zij staan in voortdurend contact met het publiek, en zijn daarom belangrijk voor de uitstraling van het museum. Alles bij elkaar interessant, stimulerend en gezellig werk. U kunt zich aanmelden bij de heer A. van der Wijst, Hoofd Interne Dienst, tel. 073-6877806.